

Zatkli mě v noční košili.

Když o tom tak přemýšlím, určitých náznaků jsem si všimnout mohla. V krbu se pálily rodinné fotografie, matka pozdě v noci zašívala nejlepší stříbro a šperky do podšívky kabátu a otec se nevrátil z práce. Můj mladší bratr Jonas se pořád vyptával. Já taky, ale asi jsem to odmítala přijmout. Až později mi došlo, že matka s otcem chtěli odjet. Neodjeli jsme.

Odvezli nás.

Bylo 14. června 1941. Už v noční košili jsem seděla u stolu a psala dopis sestřenici Joaně. Otevřela jsem nové slonovinové psací pouzdro s tužkami a pery, které jsem dostala od tety k patnáctinám.

Otevřeným oknem nad stolem proudil do místnosti večerní vzduch a záclona ve větru tančila ze strany na stranu. Cítila jsem konvalinky, které jsme s matkou před dvěma lety zasadily. *Milá Joano.*

Nebylo to zaklepání. Ze židle mě zvedlo naléhavé bušení na dveře. Šla jsem se podívat do chodby. Matka se opírala o zeď naproti zarámované mapě Litvy s očima zavřenýma a tváří staženou úzkostí, kterou jsem u ní nikdy neviděla. Modlila se.

„Mami,“ ozval se Jonas a škvírou ve dveřích vykukovalo jeho oko, „ty neotevřeš? Vždyť nám rozmlátí dveře.“

Matka se ohlédla a uviděla nás oba s Jonasem vyhlížet z našich pokojů. Pokusila se o úsměv. „Ale ano, broučku, otevřu. Přece je nenechám ty dveře rozbít.“

Její podpatky rozezněly dřevěnou podlahu v chodbě a kolem kotníků se jí vlnila dlouhá tenká sukně. Byla elegantní a krásná, přímo úchvatná, a její nezvykle široký úsměv vždy rozzářil všechno okolo. Měla jsem to štěstí, že jsem po ní zdědila medové vlasy a jasně modré oči. Jonas měl zase stejný úsměv.

V předsíni zahřměly hlasy.

„NKVD!“ zašeptal Jonas a zbledl. „Tadas povídal, že jejich sousedy někam odvezli nákladňákem. Zatýkají lidi.“

„Ne, tady ne,“ opáčila jsem. U nás v domě nebylo nic, co by mohlo sovětskou tajnou policii zajímat. Prošla jsem chodbou, zaposlouchala se a nakoukla za roh. Jonas měl pravdu. Matku obklopili tři příslušníci NKVD. Měli modré čepice s červeným okrajem a zlatou hvězdou nad štítkem. Vysoký důstojník držel v ruce naše pasy.

„Potřebujeme čas. Do rána se přichystáme,“ říkala matka.

„Dvacet minut, nebo se rána nedožijete,“ prohlásil důstojník.

„Tíše, prosím, mám děti,“ zašeptala matka.

„Dvacet minut,“ vyštěkl policista. Odhodil doutnající cigaretu na čistou podlahu obývacího pokoje a zašlápl ji do dřeva.

Nás čekal stejný osud.

2

Oni nás zatýkají? Kde je tatínek? Vběhla jsem k sobě do pokoje. Na okenním parapetu se mezitím objevil bochník čerstvého chleba a pod ním byl zastrčený velký svazek rublů. Ke dveřím přišla matka, Jonase těsně za sebou.

„Ale mami, kam to jdeme? Co jsme provedli?“ ptal se jí.

„Je to jen nedorozumění. Poslouchej mě, Lino. Musíme si rychle sbalit všechno důležité, a myslím tím praktické, ne to, co máš ráda. Rozumíš? Lino! V první řadě oblečení a boty. Snaž se to všechno nacpat do jednoho kufru.“ Matka pohlédla k oknu. Rychle přendala chléb i peníze na stůl a zatáhla závěsy. „Slibte mi, že když vám bude někdo chtít pomoci, nebudete si ho všímat. Vyřešíme si to sami. Nesmíme do tohohle zmatku zatáhnout rodinu ani přátele, rozumíte mi? I kdyby na vás třeba někdo volal, dělejte jakoby nic.“

„My půjdeme do vězení?“ začal Jonas.

„Slib mi to!“

„Slibuju,“ hlesl Jonas tiše. „Ale kde je tatínek?“

Matka se odmlčela a rychle zamrkala. „Bude na nás čekat. Máme dvacet minut, sbalte si věci. Hned!“

Pokoj se se mnou roztočil. V hlavě mi dozníval matčin hlas.

„Hned. Hned!“ Co se to děje? Do reality mě vrátil můj desetiletý bratr, který začal běhat po pokoji. Vytáhla jsem ze skříňe kufr a otevřela ho na posteli.

Přesně před rokem začali Sověti přesouvat jednotky přes hranice do země. V srpnu pak byla Litva oficiálně připojena k Sovětskému svazu. Když jsem si u večeře stěžovala, otec se na mě rozkřikl a vynadal mi, abych o Sovětech nikdy neříkala nic hanlivého. Poslal mě spát. Pak už jsem nahlas neřekla nic. Ale hodně jsem o tom přemýšlela.

„Boty, Jonasi, náhradní ponožky, kabát!“ slyšela jsem matku volat z chodby. Vzala jsem z poličky rodinnou fotografii a položila zlatý rámeček lícem vzhůru na dno prázdného kufru. Hleděly z něj na mě šťastné, nic netušící tváře. To bylo před dvěma lety, o Velikonocích. Babička byla tehdy ještě naživu. Jestli jsme měli opravdu jít do vězení, chtěla jsem ji mít s sebou. Ale do vězení jsme přece jít nemohli. Neprovedli jsme nic špatného.

Domem se rozléhaly rány.

„Lino,“ křikla matka, která s plnými rukama spěchala do obývacího pokoje. „Pospěš si!“ Zotvírala mi zásuvky a skříň a horečně mi házela a cpala věci do kufru.

„Mami, já nemůžu najít skicák. Kde je?“ zhrozila jsem se.

„Nevím. Koupíme ti nový. Sbal si oblečení. Rychle!“

Do mého pokoje vběhl Jonas. Měl na sobě školní uniformu s vázankou a v ruce držel aktovku. Blondáté vlasy měl pečlivě sčesané na stranu.

„Já už můžu jít, mami,“ řekl roztřeseným hlasem.

„N-ne,“ zakoktala se máma, když viděla, že je Jonas oblečený jako do školy. Rozechvěle se nadechla a ztišila hlas. „Ne, zlatíčko, vezmi si kufr. Pojď se mnou.“ Vzala ho za paži a utíkala s ním do jeho pokoje. „Lino, obleč si ponožky a boty. Rychle!“ Hodila po mně můj letní plášť. Navlékla jsem si ho.

Obula jsem si sandály a vzala dvě knihy, stužky a kartáč na vlasy. Kde mám skicák? Sebrala jsem ze stolu i psací pouzdro s pery a tužkami a balíček rublů a položila je na hromadu věcí, co jsme s matkou naházely do kufru. Zacvakla jsem zámečky

a vyběhla z místnosti. Závěsy se rozevlály a zatřepotaly nad chlebem, který mi pořád ještě ležel na stole.

~

Zahlédla jsem v prosklených dveřích pekárny svůj odraz a na moment jsem se zastavila. Na bradě jsem měla drobet zelené barvy. Seškrábla jsem ho a zatlačila do dveří. Nad hlavou mi zacinkal zvonek. V obchodě bylo teplo a vonělo to tu droždím.

„Lino, moc ráda tě vidím.“ Žena přispěchala k pultu, aby mě obsloužila. „Co by sis dala?“

My se známe? „Pardon, já si –“

„Můj manžel je profesorem na univerzitě. Tvůj otec je jeho nadřízený,“ řekla. „Viděla jsem tě s rodiči ve městě.“

Přikývla jsem a řekla: „Máma chtěla, abych koupila bochník chleba.“

„Samozřejmě,“ odvětila žena a pospíchala k polici. Zabalila kulařoučkový pecen do hnědého papíru a podala mi ho. Když jsem k ní natáhla ruku s penězi, zavrtěla hlavou.

„Prosím,“ zašeptala, „už takhle se vám nikdy nebudeme moct odvděčit.“

„Tomu nerozumím.“ Znovu jsem jí nabídla mince. Nevšímal si mě.

Zvonek zazvonil. Někdo vešel. „Moc od nás rodiče pozdravuj,“ řekla žena a začala obsluhovat zákazníka.

Večer jsem se na ten chleba zeptala táty.

„To od ní bylo moc milé, ale nemusela to dělat,“ odpověděl mi.

„Ale co jsi udělal?“ chtěla jsem vědět.

„Nic, Lino. Už máš hotové úkoly?“

„Ale něčím sis ten chleba musel zasloužit,“ nedala jsem se odbýt.

„Nic jsem si nezasloužil, Lino. Člověk musí stát za tím, co je správné, a nesmí přitom čekat vděk nebo odměnu. A teď upaluj na ty úkoly.“

3

Jonasovi matka sbalila stejně velký kufr. Se svým drobným, hubeným tělíčkem vedle něj vypadal ještě menší a musel ho nést oběma rukama. Dalo mu obrovskou námahu ho vůbec zvednout ze země, ale nestěžoval si ani neprosil o pomoc.

V rychlých intervalech dům kvílel zvukem tříštěného skla a porcelánu. Našli jsme matku v obývacím pokoji, jak rozbíjí nejlepší křišťál a porcelán o podlahu. Obličej se jí leskl potem a zlaté lokny jí padaly do očí.

„Maminko, ne!“ vykřikl Jonas a rozběhl se ke střeptům na zemi.

Než se stihl skla dotknout, stáhla jsem ho zpět. „Mami, proč všechny ty krásné věci rozbíjíš?“ zeptala jsem se.

Zarazila se a hleděla na porcelánový šálek v ruce. „Protože je mám moc ráda.“ Hodila hrneček na podlahu a hned sáhla po dalším, ani se nepodívala, jak se rozbil.

Jonas se rozplakal.

„Nebreč, drahoušku. Pořídíme si ještě mnohem hezčí.“

Dveře se rozlétly a dovnitř vtrhli tři policisté z NKVD s puškami a bajonety. „Co se to tady stalo?“ otázal se vysoký důstojník a zkoumal tu spoušť.

„Byla to nehoda,“ odpověděla matka klidně.

„Zničila jste sovětský majetek!“ zařval.

Jonas zavřel kufr, bál se, že i ten by se mohl každým okamžikem stát sovětským majetkem.

Matka se podívala do zrcadla ve vstupní hale, upravila si uvolněné kadeře a nasadila si klobouk. Důstojník NKVD ji uhdil pažbou pušky do ramene, až obličejem narazila do zrcadla. „Buržoazní svině, jen ztrácíš čas. Ten klobouk teda potřebovat nebudeš,“ posmíval se jí.

Matka se napřímila a uklidnila. Uhladila si sukni a pošoupla klobouk. „Odpusťte,“ hlesla směrem k důstojníkovi. Pak si znovu upravila vlasy a zasunula perlovou jehlici do klobouku na své místo.

Odpusťte? To že řekla? Tihle vtrhnou uprostřed noci k nám domů, praští s ní o zrcadlo – a ona je žádá, aby jí odpustili? Pak matka sáhla po dlouhém šedém kabátě a já najednou pochopila. Opatrně si se sovětskými důstojníky hrála, jako by si nebyla jistá, jaká karta jí přijde. V duchu jsem ji viděla, jak zašívá pod podšívku kabátu šperky, papíry, stříbro a další cennosti.

„Musím si odskočit,“ oznámila jsem ve snaze odvést pozornost od matky a kabátu.

„Máš na to půl minuty.“

Zavřela jsem za sebou dveře a zahlédla svůj obličej v zrcadle. Netušila jsem, jak rychle se má tvář změnit, jak sejde. Kdybych to tušila, hleděla bych na svůj odraz a snažila se si ho zapamatovat. Bylo to na deset let naposledy, co jsem se podívala do opravdového zrcadla.